

Atıf/ Citation

S, Yoel. "Adım Yoel, Ben Bir Satmar Hasidiyim ve Kitâb-ı Mukaddes Eleştirmeniyim." Çev. Muhammed Ali Bağır. *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, no.8 (Yaz 2021): 129-138.

ADIM YOEL, BEN BİR SATMAR HASİDİYİM VE KİTÂB- MUKADDES ELEŞTİRMENİYİM ¹

Yoel S. ²

Çeviren

Muhammed Ali BAĞIR

Dr. Öğr. Üy., Dinler Tarihi ABD, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, İlahiyat Fakültesi,
Sakarya Üniversitesi

Asst. Prof. Dr., *History of Religions, Department of Philosophy and Religious Studies, Faculty of
Theology, Sakarya University*

<http://www.orcid.org/0000-0002-9700-8417>

<malibagir@sakarya.edu.tr>

¹ Bu metin, TheTorah.com'da ilk olarak 06.11.2013'te yayımlanan ve son güncellemesi 11.08.2021'de yapılan "*My Name Is Yoel, I Am a Satmar Hasid and a Bible Critic*" başlıklı yazının Türkçe çevirisidir. Metindeki tüm dipnotlar ve açıklamalar çevirene aittir. Özgün metinde yer almayan öz, abstract ve anahtar kelimeler çevirmen tarafından eklenmiştir.

TheTorah.com sitesi, 2012 yılında kurulmuş kâr amacı gütmeyen bir web sitesidir. Dünyanın farklı üniversitelerinde tarih, arkeoloji, antik Yakın Doğu çalışmaları, Mısırbilim, Sami dilleri, metin eleştirisi ve edebî eleştiri gibi alanlarda uzmanlıkları olan akademisyenler tarafından, merkezinde Tevrat olmak üzere Kitâb-ı Mukaddes Eleştirisi, modern inanç, arkeoloji ve ahlâk gibi konu başlıklarında yapılan çalışmaları yayınlayan dünyanın önde gelen online platformlarından biridir. Hahamlar, eğitimciler, akademisyenler ve her kökenden ve mezhepten sıradan okuyucular tarafından yaygın bir şekilde kaynak olarak kullanılmaktadır. Yüksek akademik standartları ve maksimum okunabilirliği sağlamak için sitede yayınlanacak çalışmalar, platformun belirlediği uzman akademisyenler tarafından gözden geçirilir. Odak noktasında Tevrat olan bu web sitesinde, Tevrat'ın beş kitabının her biri için ayrı sayfalar ve konu başlıkları yer alır.

² Yazar, soyadını bilinçli bir şekilde vermemektedir. Makale yazarının gerçek bir kişi olup olmadığı hakkında, ABD'nin Los Angeles kentinde bulunan Ortodoks Yahudiliğe mensup Pacific Jewish Center'in hahamlarından Rabbi Eliyahu Fink'e danışılmıştır. Fink'in verdiği cevap şöyledir: "Bu makalenin yazarıyla bizzat görüştüm. Ortak bir arkadaşımız var ve onun gerçekten iddia ettiği kişi olduğunu onaylayabilirim. Bu makalenin yazarı, New York Metropolitan bölgesindeki bir Hasidik toplulukta büyüdü ve hâlâ o toplulukta yaşıyor. Evli, düzenli olarak Tevrat öğrenen ve halahaya (Yahudi hukuku) bağlı biri. Hasidik mezhebin köktenci görüşlerine uymayan fikirleri olduğu için arkadaşları ve ailesi tarafından dışlanacağı korkusuyla bu makaleye tam ismini vermekten kaçınıyor".

Bu belge ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kaynak gösterilmesi koşuluyla yayınlanmış makalenin tüm kullanımına (çevirimiçi bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma, dağıtma vb.) izin veren [Yaratıcı Ortaklıklar Atf-GayriTicari-Türetilemez 4.0 \(CC BY-NC-ND 4.0\) lisansı](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) altında yayınlanmaktadır:

This document is published under the terms of [Creative Commons Attribution-NonCommercial \(CC BY-NC\) License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) which permits free use (such as link to the content or permission for its download, distribution, printing, copying, and reproduction in any medium) except change of contents and for commercial use, provided the original work is cited.

Öz: Hasidizm, Baal Shem Tov adıyla anılan Israel Ben Elizer (1698-1760) tarafından 18. yüzyılda Doğu Avrupa topraklarında kurulan mistik karakterli dinî bir harekettir. Dinî coşkunluğun ön planda olduğu bu hareket, yeni bir liderlik anlayışı ve toplumsal yaşam biçimi sunar. Başlangıçta Rabbani otoriteler tarafından tepkiyle karşılaşılan Hasidilik, zamanla kendi dinî liderlerine (Rebbe) bağlı olarak Habad, Satmar, Bobova ve Gur adıyla birçok farklı kola ayrılmıştır. Daha çok modernizm karşıtlığıyla, Tevrat ve Talmud yasalarına bağlılıklarıyla, tutucu din anlayışıyla ve antisyonist duruşuyla öne çıkan Satmar Hasidilerinin merkezleri New York'tur. Bu makale, en kalabalık Hasidik cemaatlerden biri olan Satmar Hasidi cemaatine mensup biri tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, içinde yetiştiği ve yaşamaya devam ettiği bu cemaatte kendisine öğretilen özellikle Tevrat merkezli inançla yaşadığı bazı çelişkileri dile getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yahudilik, Ortodoks Yahudilik, Tevrat, Kitâb-ı Mukaddes Eleştirisi.

MY NAME IS YOEL, I AM A SATMAR HASID AND A BIBLE CRITIC

Abstract: Hasidism is a religious movement with a mystical character, founded by Israel Ben Elizer (1698-1760), known as Baal Shem Tov in the lands of Eastern Europe in the 18th century. This movement, in which religious enthusiasm is at the forefront, offers a new understanding of leadership and a way of social life. Hasidism, which was initially criticized by the Rabbinic authorities, was divided into many different branches under the names of Habad, Satmar, Bobova and Gur over time, depending on their religious leaders (Rebbe). The centers of the Satmar Hasidim, which stand out more with their opposition to modernism, their adherence to the laws of the Torah and Talmud, their conservative understanding of religion, and their anti-Zionist stance, are in New York. This article was written by a member of the Satmar Hasidi community, one of the largest Hasidic communities. The author expresses some of the contradictions he experienced with the Torah-centered belief taught to him in this community in which he grew up and continues to live.

Keywords: Judaism, Orthodox Judaism, Pentateuch, Biblical Criticism.

Ben, Boro Park'ın³ merkezinde yaşayan yirmili yaşlarında evli Hasidik bir adamım. Yidiş dili benim ana dilimdir. Şabat günlerinde *bekiše*⁴ ve *streimele*⁵ giyerim. Üç küçük çocuğumu sıkı Hasidik bir okula gönderiyorum. Sonuç olarak, düzenli Hasidik bir *yungremanım*. Kimse beni çizginin dışına atamaz veya farklı bir şey olarak göremez. Ancak yine de sadece bazı yakın arkadaşlarımin bildiği küçük bir sırrım var: Yahudiliğe olan inancım ve anlayışım değişti.

Hayır, ben gizli bir ateist değilim; ayrıca kendimi “Ortodoks inançtan ayrılan”⁶ biri olarak görmüyorum. Ben Kitâb-ı Mukaddes hakkında yapılan bilimsel araştırmalardan (biblical scholarship) etkilenmiş bir Hasidiyim ve Kitâb-ı Mukaddes hakkında yapılmış olan bu bilimsel araştırmaların bulgularını, bana öğretilen geleneksel Tevrat açıklamalarından çok daha ikna edici olarak görüyorum.

İnsanlar beni genellikle önümde bir Tevrat'ı veya Nevîm'i açık bir şekilde saatlerce otururken görürler, ancak muhtemelen aradığım şey hakkında en ufak bir fikirleri yok. Tevrat'ı standart yorumlarla, yani Raşi, Ramban, İbn Ezra ve Seforno ile çalışmıyorum. Eski Kitâb-ı Mukaddes ifadelerinin *asıl* anlamını bilmek ve yazarlarının başlangıçta iletmek istedikleri mesajları hiçbir ön yargı olmaksızın kavramak istiyorum. Bunu başarmak için büyük acılar çekeceğim.

Tevrat benim için her zaman bu kadar büyüleyici ve heyecan verici olmamıştı. Aslında, çalışmaktan nefret ettiğim derslerden biriydi. Meşakkatli ve bıktırıcı olduğunu hissediyordum. Tevrat'ı tamamen Talmud'u, yani *Torah şe-be'al pehi* (Şifahi Tevrat), anlamak için bir araç olarak çalıştım. O zamanlar Talmud'un kutsal metnimiz olan Tevrat'a dayandığına inanıyordum. Elbette Tevrat benim gözümde ilahî ve kutsaldı. Eskiden *ma'avir sedreydim*, yani her hafta Tevrat'ın bir bölümünü baştan sona okurdum, oysa pasukların anlamlarına pek de önem vermezdim. Zaten ezbere bildiğim her yıl tekrarlanan aynı hikâyeleri dinlemek için çok az sabrım olmasına rağmen *Tevrat okumalarında* tek bir kelime dahi etmedim. “Yine de” derdim kendi kendime, “bunlar Tanrı'nın sözleri ve eğer Tanrı konuşuyorsa, ben kimim ki kelimelerin ilginç olup olmadığına karar vereceğim? Her kelime kutsal ve özel olmalı!” Kendime haftalar boyunca söylediğim şey buydu. Yine de *ba'al koreh*⁷,

³ New York şehrindeki beş bölgenin en kalabalığı olan Brooklyn'de bulunan Boro Park mahallesi, Ultra-Ortodoks Yahudi gruplardan Satmar Hasidilerinin en yoğun yaşadıkları yerleşim yeridir.

⁴ Genellikle Hasidik Yahudiler tarafından giyilen siyah ipekten yapılmış bir tür frak.

⁵ Genellikle evli Hasidik Yahudi erkeklerin başlarına giydikleri kürklü bir şapka.

⁶ “Off the Derech” (OTD), Ortodoks Yahudiler tarafından, bu anlayıştan ayrılan kimseler için kullanılan bir tabirdir.

⁷ Sinagogta yapılan ibadet esnasında Tevrat'tan pasajlar okuyan görevli.

aliyah'taki⁸ son kelimesini okumayı bitirir bitirmez, Tevrat'ımın altına gizlediğim küçük *gemaramı* çıkarır ve daha önceden üzerine çalıştığım *sugyanın* (Talmud pasajı) anlaşılması güç detaylarını araştırmaya daldım.

Ve çok çalıştım. Sayfa sayfa, bölüm bölüm, karmaşık Talmud tartışmaları ve *rishonim*'in derin görüşleri oldukça doyurucuydu. Küçük Raşi harfleriyle yazılmış bu devasa kitaplar baştan çıkarıcıydı; onları incelemem için beni davet ediyorlardı. Daha bilge olmak, bilgi edinmek ve mantık becerilerimi geliştirmek istiyordum. Tanrı'nın *gerçek* Tevrat'ı olduğuna inandığım Talmud'u araştırırken Tevrat'ı sinagogta *chok*⁹ ve *mişna* öğrenen yaşlılara havale ettim.

Hayal Kırıklığı

On sekiz yaşıma bastığımda, *kollel*'de¹⁰ uzun yıllar geçirebilmemi sağlayacak "*ben Tora*" (Tevrat âlimi) olma hayallerimi destekleyebilecek zengin bir aileye mensup bir kızla nişanlandım. Bu, benim gibi yetişmekte olan bir Tevrat bilgini için ideal bir düzendi. Yine de evlendikten kısa bir süre sonra, üzerime çalışmalarım ile ilgili garip bir huzursuzluk hissi geldi. Bir süre, Reb Chaim'in veya Avraham Yeshaya Karelitz'in başka bir *yeni fikrinin* bu işi halledebileceğine ve beni tatmin edeceğine inanarak çalışmalarımı yoğunlaştırdım. Ancak zaman geçtikçe çalışmalarım bana yüzeysel gelmeye başladı ve kendimi bunalımda hissetmeye başladım. Talmud'un entelektüel meydan okuması bir şekilde cazibesini yitirdi ve bana çok az ilham verdi. Hayatım boyunca düşlediğim bir âlim olma hayalimden uyandım. Talmud'un kuru mantığından ve tâli incelemelerinden daha anlamlı, daha derin bir şey için can atıyordum.

Bu sapkın duyguları topluluğumda ifşa etmeye cesaret edemediğim için içinde yaşadığım getto duvarlarının ötesinde cevaplar aramaya başladım. Başka bir deyişle, internete girdim. İnternet beni hayal kırıklığına uğratmadı. Yepyeni bir dünya keşfettim. Birden, varlığından bile haberdar olmadığı yeni bilgi manzaralarıyla karşılaştım. Gençliğimin dünyasını çevreleyen parçalanmış duvarların üzerinde çok yönlü, renkli bir evren belirdi. Bilimin zarafeti, müziğin büyüğü, felsefenin zenginliği ve kelimelerin gücü, bana hayal ettiğim her şeyin ötesinde göründü.

⁸ Aliyah La-Tora, sinagoglarda Tevrat'ın okunduğu günlerde Tevrat okumaya çağrılmaya verilen isimdir. Tevrat okumaya sırasıyla önce bir Kohen, sonra bir Levi, sonra bir İsrailoğlu çağılır. Cumartesi günleri yedi, bayramlarda beş, Yom Kippur'da altı kişi Tevrat okumaya davet edilir.

⁹ *Chok le-Yisrael*, günlük veya haftalık çalışma için tasarlanmış bir metinler koleksiyonudur. Haftalık olarak okunan elli dört Tevrat bölümünü (paraşa) temsilen elli dört bölüme ayrılmıştır ve genellikle derinlemesine Talmud çalışması için zamanı olmayan meşgul insanlar tarafından okunur.

¹⁰ İleri düzey Talmud ve rabbânî literatür çalışması yapılan eğitim kurumlarına Kollel denir. Kollel'in Talmud eğitimi yapılan Yeşivalardan en önemli farkı, Kollel'de araştırma yapanların genellikle evli olmaları ve kendilerine düzenli olarak aylık maaş ödemesi yapılmasıdır.

Orada, hiç ummadığım yerde, Tevrat'ı incelemeye olan ilgimin hiç olmadığı yerde kıvılcımlar saçılıyordu. Kitâb-ı Mukaddes'in orijinal haliyle ilk kez bu büyük dünyada karşılaştım. Orada sabırla beni bekliyordu.

Dört Kaynak Hipoteziyle¹¹ Karşılaşmak

Richard Elliott Friedman'ın *Who Wrote the Bible?*¹² adlı kitabını okumaya başladığım günü asla unutmayacağım (bu kitabı, internetten bir arkadaşım yeni başlayanlar için tavsiye etti). Friedman'ın Noah Peraşası'ndaki¹³ tufan hikâyesini tahlil ettiği eserin ilk bölümünü okuduğumu ve bunun bende yarattığı güçlü izlenimi çok iyi hatırlıyorum.

Akademik Kitâb-ı Mukaddes konusunda daha fazla araştırma yaptıkça ve Dört Kaynak Hipotezi'ni daha yoğun bir şekilde inceledikçe, bunun mükemmelliğine hayran kaldım. Tevrat'ın yavaş yavaş değişerek geliştiği fikri, büyük olayların bir boşlukta oluşmadığına dair güçlü içgörü bana çok anlamlı geldi. Modern bilim adamlarının geçmişi yeniden inşa etmek ve halkımızın tarihsel kökenini bulmak için keşfettikleri sofistike teknikler, böylece ritüellerin ve onları tanımlayan metinlerin evrimleşme sürecini anlamak üzerimde derin bir etki oluşturdu.

Bu noktada, Dört Kaynak Hipotezi modelinin bile hataya neden olabilecek aşırı basitleştirme olduğuna inanmaya başladım. Elimizdeki Tevrat metninin nasıl oluşturulduğu hakkında ilgili daha fazla ayrıntılar var ve bazı sorular muhtemelen hiçbir zaman tam olarak cevaplanamayacak. Yine de bu düşüncemin arkasında bulunan, bende kalıcı bir etki bırakan ve düşünce tarzımı etkileyen fikre hâlâ değer veriyorum. Tevrat'ın tamamının tüm İsrail ulusuna bir kerede vahyedildiğine dair eski anlayışımı yitirdim, geleneğimizin nasıl geliştiğini, atalarımızın etraflarında bulunan insanlardan nasıl etkilendiklerini ve çevrelerindeki milletlerden nasıl farklı olduklarını derinlemesine anladım. İşler bağlam içine konulduğunda, benim gibi basit bir ölümlü için anlaşılmaz olduğunu düşündüğüm Tevrat'ın pek çok muğlak hükmü anlamlı gelmeye başladı. Bulmacanın doğru parçalarını bulmaya ve onları yeniden düzenlemeye çalışmanın entelektüel heyecanı göz ardı edilemez.

Tevrat'ı entelektüel düzeyde anlamaktan öte, bir metinde o zamana kadar güç bela anlamlı bulduğum gizli bir hazine keşfettim. Tevrat'ın insanlar

¹¹ Tevrat'ın çeşitli aşamalardan geçmek suretiyle bugünkü mevcut şekline ulaştığını dolayısıyla günümüzde Yahudilerin elinde bulunan Tevrat'ın Musa tarafından yazılmış olamayacağını savunan hipotez. Dokümanlar ya da Graf-Wellhausen Hipotezi olarak da bilinen bu görüşe Julius Wellhausen (ö. 1918) tarafından nihai biçimi verilmiştir. Akademi dünyasında büyük oranda kabul gören bu görüşe göre, Tevrat'ta Yahvist (J), Elohist (E), Tesniyecî (D) ve Kohenler (P) olmak üzere her birinin kendine ait edebî yapısı bulunan dört farklı ana metin grubu vardır, bunlar birbirlerinden farklı dönemlerde yazılmıştır ve bu metinler çeşitli redaktörlerce düzenlenip bir araya getirilmiştir.

¹² Bu kitap, Richard Elliott Friedman, *Kitabı Mukaddes'i Kim Yazdı?*, çev. Muhammet Tarakçı (İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 2004) künyesi ile Türkçeye çevrilip basıldı.

¹³ Tekvin 6/9-11/32.

tarafından, insanlar için ve bir insanın bakış açısıyla yazıldığına inandıkça, söylediklerini daha çok takdir ettim. Paradoksal bir şekilde, Tevrat'ı insan anlayışının ötesinde doğrudan ilâhî bir eser olarak görmeyi bıraktığımda, ancak o zaman atalarımızın eski mitleri ve masallarının altında saklı olan gerçek tanrısallığı görmeye başladım. Ancak o zaman, eski yakın doğunun güçlü krallıkları arasında küçük bir ülkede oturan bu olağanüstü Yahuda halkının, her zaman bu güçlü krallıklar tarafından ezilme tehdidinde maruz kaldığını, dünya nüfusunun yarısı için ahlâkın, adaletin, inancın ve umudun temelini nasıl oluşturduğunu anladım.

Tefsirler Olmaksızın Okumak

Sırf, benim gibi insan olan diğerlerinin sözlerini hiçbir filtre olmadan olduğu gibi anlamak için Tevrat'ı ne geleneksel ne de modern hiçbir tefsire bakmadan okumaya başladım. Bunu yaparak, düşüncelerinin zenginliğini görmeye, mücadelelerini hissetmeye, korkularını anlamaya ve anlam arayışlarını -ben de tıpkı onlar gibi bunları yaşadığım için- hissetmeye başladım. Tanrı'nın suretinde yaratılan insanlar olarak bizler anlam ararız. Hakikat ve adalet için yanıp tutuşan bir iç sesimiz var ve Tevrat'ın yazarlarının sözlerini, onların yazdığı şekilde ve kastettikleri anlamda okuduğumda bu yazarların iç seslerini duyabiliyorum.

Tevrat'ı dikkatlice okumak, çoğu insanın iptidâî ve cahil olduğu, ancak bazılarının aydınlandığı ve vahiy aldığı eski bir dünyaya bir pencere açtı. Dini oluşturan hemen hemen her şeyi tanrıların, kurbanların ve bayramların oluşturduğu, ancak peygamber İşaya'nın halka meydan okuyacağı eski bir dünya: "Anlamsız sunular getirmeyin artık. Buhurdan öğreniyorum... İyilik etmeyi öğrenin, adaleti gözetin, zorbayı yola getirin, öksüzün hakkını verin, dul kadını savunun."¹⁴ Amos'un güçlü sesi tüm İsrail'de yankılandı: (Rab şöyle diyor) "İğreniyor, tiksiniyorum bayramlarınızdan, hoşlanmıyorum dinsel toplantılarınızdan, yakmalık ve tahıl sunularınızı bana sunsanız bile kabul etmeyeceğim... Bunun yerine adalet su gibi, doğruluk ırmak gibi sürekli aksın."¹⁵

İnsan Suretinde Tanrı

Her modern ülkenin kendi tutum ve çıkarlarını yansıtan liderleri seçmesi gibi, öyle görünüyor ki, eski yakın doğu halkı da kendi kişiliklerini yansıtan tanrılar yarattı. İsrail'in tanrısı, kendi karakterinin bir aynasıdır. İsrail'in tanrısı çelişkili ve çok yönlüdür. O karamsar, spontane ve tutkuludur. Öfkelendiğinde şiddetli ve acımasız olabilir, ancak öfkesi dindiğinde yumuşak ve şefkatlidir. O, insanların tüm günahkâr davranışlarına rağmen varlıklarından keyif alır. O, adildir ve halkının da adaletli olmasını bekler. Her şeyden önce, O'nun

¹⁴ İşaya 1/13; 17.

¹⁵ Amos 5/21, 22, 24.

olağanüstü bir yanı vardır: Bahtsızlara karşı bir acıma hissi. Haklı ya da haksız, bahtsızların feryadını işitince yüreği erir.

Kurucu atalarımızın başarıları bizi bugün hâlâ ayakta tutuyor. Hayata ve dünyaya karşı tutumumuza yerleşmiş durumdalar ve başarılarını kabul etmeli ve takdir etmeliyiz. Ancak bunu, bağlamlarını takdir edersek, atalarımızın nerede konumlandığını, nasıl düşündüklerini ve bu eserleri titizlikle hazırlamaktaki amaçlarının ne olduğunu anlarsak yapabiliriz. Emeklerini uzak, ulaşılmaz, esrarengiz ve gizemli bir tanrıya atfetmek kesinlikle doğru değil, bu hem onlara ve hem de bize haksızlık olur. Onlardan öğrenebilmemiz ve bununla nasıl başa çıktıklarını görebilmemiz için mücadelelerini anlamamız gerekiyor. Başarılarını takdir etmeliyiz ki onlara öykünebilelim ve dünyayı daha iyi bir yer haline getirmeye çalışalım.

İnançla Mücadele Etmek

İçinde büyüdüğüm fundamentalist inanç göz önüne alındığında, bazen Kitâb-ı Mukaddes hakkında yapılan bilimsel araştırmaların bana yönelttiği sorularla mücadele edip etmediğim soruluyor. Buna cevabım hayır. Mücadelem çok daha önceydi. Bu sorularla boğuşmadım çünkü Kitâb-ı Mukaddes hakkında yapılan bilimsel araştırmalarla karşılaşmadan çok önce inancımınla daha da fazla mücadele ettim. Sanki başından beri bunun doğru olamayacağını biliyor gibiydim. Çok uzun zaman önce güçlü bir Tanrı tarafından ortaya çıkarılan ve şimdi dünya nüfusunun sadece az bir kısmı tarafından bilinen tek, eşsiz ve yegâne hakikat kavramı bende hiçbir zaman yankı uyandırmadı. Bu yüzden inancımda delikler açan ve gençliğimin mitlerini paramparça eden bu sorular aslında bir rahatlamaydı.

Şimdi de mücadele ediyorum. Yeni bulduğum *Weltanschauung*'umun (dünya görüşü) sonuçlarıyla mücadele ediyorum. Kadim atalarımızı en başta dini icat etmeye sevk eden aynı korkular ve sorular, yaklaşık üç bin yıl sonra beni hâlâ rahatsız ediyor. İnsan savunmasızlığı hissi, bizden daha büyük ve daha güçlü bir şeye güvenme ihtiyacı, tüm kültürlerde tüm insanlarda hâlâ mevcut. Blaise Pascal'ın dediği gibi "insanın kör ve sefil hal" hâlâ çok gerçek. Dünyadaki kargaşa ve sefalet, vicdan sahibi olanlarımızın dinlenmesine izin vermiyor. Çabalarımızın beyhudeliği ve umutlarımızın boşuna oluşu, hayat dediğimiz paketin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu sorularla uğraşırken, çözümler ve parlak fikirler için başvurduğum şey Tevrat'tır -rijinal Tevrat'tır.

Haham Farber'in Makalesi ve Yanıt

Haham Zev Farber'in ilk olarak thetorah.com'da yayımlanan "*Avraham Avinu is My Father*" başlıklı yazısı hakkında tartışmalar ortaya çıktığında, bu tartışmaları büyük bir ilgiyle takip ettim. Bir yandan, nihayetinde cesur bir adamın fikirlerini dile getirdiğini ve tüm Ortodoks liderlerin kabul etmesi gereken şeyi kabul ettiğini duymak heyecan verici ve ferahlatıcıydı. Öte

yandan, Modern Ortodoks hahamların yanıtını izlemek beni üzdü. Ne gariptir ki, onlar kendi sorunlarını görmezden geldikleri için Haredim'i eleştirmekten asla geri kalmayanlarla aynı kişilerdir, ancak şu anda kendi toplumlarındaki sorunlara karşı yaptıkları şey de tam olarak budur. Topluluğumuzda, akademik Kitâb-ı Mukaddes çalışmaları gerçekten bir sorun değil, çünkü çok azımız bu tür çalışmalarla karşılaşırız. Kitâb-ı Mukaddes hakkında yapılan bilimsel araştırmaların bir sorun haline gelmesinden önce tedbir alınması gereken uzun bir listemiz var. Bunlardan birkaçı temel İngilizce dil becerilerini öğretmek, edebiyat çalışmak ve okuduğunu anlamaktır.

Bu çekişen tepki, sadece dinimizin ne kadar kırılabilir hale geldiğini gösterir; atalarımızdan ne kadar da uzaktayız. Modern Ortodoks topluluğundan Kitâb-ı Mukaddes hakkında yapılan bilimsel araştırmalara bu kadar şiddetli bir tepki geldiğini görmek gerçekten şaşırtıcı. Modern Ortodoks hahamların Tevrat'ın tamamen ahlâki değerler ve sosyal adaletle ilgili olduğu hakkındaki konuşmalarına alışkıyım. Öyle ise o dersleri bir kişi yazmış, yüz kişi yazmış ne fark eder? Ya da bu konuda, Tanrı Tevrat'ı Sina Dağı'nın tepesinden tüm *İsrailoğulları*'nın huzurunda mı teslim etti, yoksa biz insanlar yavaş yavaş kendimiz mi icat ettik? Ne de olsa, barbar bir dünyada ahlâki kurallar icat etmek, bunların Tanrı'nın ağzından çıktığını duymaktan çok daha büyük bir başarıdır!

Belki de, diye düşündüm, bu Modern Ortodoks hahamlar *mitsvaların* (uymakla yükümlü olunan hükümler) yerine getirilmesiyle ilgili akademik anlayışın kabul edilmesinden korkuyorlar. Şayet bu *mitsvalar* insanlar tarafından icat edildi ise biz onları neden değiştiremiyoruz hatta geçersiz kılamıyoruz? Sonuçta, tüm ilmî alanlarda çok ilerledik. Aristotelesçi bilimden kurtulabiliysek, bize genellikle barbarca ve acımasız görünen bazı eski "ahlâki" değerlerden neden kurtulamayalım? Antik Yahudi ulusuna tamamen anlamlı ve büyüleyici gelen batıl inançlar ve ilkel ayinlerle dolu tüm bu sayısız kural ve ayrıntı, bugün tamamen anlamsız olabilir. Bu korkuyu anlıyorum ama bunun mesnetsiz olduğuna inanıyorum.

Mitsvalar -Geçmişte ve Günümüzde-

Hükümlerin tamamını veya çoğunu terk etmek ve var olduğumuz binlerce yıl boyunca uğruna çabaladığımız manevi değerleri hâlâ sürdürmek imkansızdır. Her şeye rağmen gelenek benzersiz bir güce sahiptir. Hayatın kutsal ve özel olduğunu düşünen binlerce anlayışlı Yahudi'nin, *mitsvaları* ihlal etmemek için çoğu kez kendi hayatlarını ve çocuklarının hayatlarını feda etmelerinin bir nedeni olmalı. Tabii ki, bunun doğrudan Tanrı tarafından emredildiğine inanıyorlardı, ancak yine de ahlâksız veya anlamsız olduğuna inansaydık çoğumuz Tanrı'nın kurallarına uymazdık.

Mitsvalar tarih boyunca değerlerimiz için bir çerçeve olmuştur ki biz bu çerçeve manevi değerlerimizi korumak için günlük hayatımızda uymamız

gereken sınırlardır. İnsanlığa hedefleri, misyonları, değerleri ve inançları sürekli hatırlatılmalıdır. *Mitsvaların* güvenilir bir iş çıkardığını kanıtladığı yer burasıdır. Bir *Şabat*, sadece kendimizle ve ailemizle vakit geçirmeye ve bedenlerimiz ve ruhlarımız arasındaki bağlantıyı yenilemeye adanmış, huzur ve sükûnet anı olabilir. *Sukot*, yaşam armağanı ve varoluşun büyüüsü için bir sevinç ve takdir zamanına adanmış olabilir. *Fısıh*, kişisel özgürlük, doğruyu yanlıştan seçme gücü, kendimizi duygusal yüklerden kurtarma ve hedeflerimizi gerçekleştirme tutkusu hakkında düşünmenin zamanı olabilir.

Muhtemelen, *mitsvaların* tamamında ilgili anlamı asla bulamayacağız ve bulmayı da beklememeliyiz. Aslında, Kitâb-ı Mukaddes’le ilgili bilimsel araştırmaları yüzeysel olarak doğru olarak kabul ettiğimizde, belirlenmesi gereken bazı ahlâki çatışmalar, yorumlanması gereken şeyler ve geçilemeyecek kırmızı çizgiler olacaktır. Ancak bu, hiçbir şekilde, *mitsvaları* yerine getirme kavramının tamamını anlamsız hale getirmez. Biz ilk etapta, atalarımızın bu *mitsvaları* icat etmelerinin nedenini öğrenmek için çalışmalıyız, ancak bunun ardından yirmi birinci yüzyılda yaşayan bizler için bu *mitsvaların* anlamlarını değiştirmek mümkün olabilir. Onları böylesine karmaşık bir Tevrat yaratmaya iten aynı arzuların, insan genomuna kök salmış olarak günümüze kadar kendi içimizde hâlâ var olduğunu öğrenebiliriz.

Benim Tevrat’ım

Julius Wellhausen, Tevrat’ta ritüel yasaların, tarihlerin, sayıların, toplanma çadırı (mişkan) ve diğer kohanlerle ilgili öğelerin açıklamalarının çoğunu içeren P (Kohenler Metni) bölümünü oldukça eleştirdi. Wellhausen, P’nin, İsrail ile Tanrı arasındaki yakın ilişkinin kaybolduğu Kitâb-ı Mukaddes inancının bir yozlaşmasını yansıttığını iddia etti. P’nin Tanrısı, insanlardan çok uygun ritüellerle ilgilenen uzak bir Tanrı’dır.

Buna güzel bir örnek, yukarıda bahsedilen tufan hikâyesidir. Pek çok bilim adamına göre, tufan hikâyesi J kaynağı ile P kaynağının bir karışımıdır. J’nin Tanrı’sı kişisel olarak geminin kapısını kapatır ve tufandan sonra yakılan takdimelerin tatlı kokusunu bizzat kendisi koklar. Bu, O’nu o kadar memnun eder ki bir daha asla tufan getirmeyeceğine hemen söz verir. Ancak P’nin Tanrı’sı bunların hiçbirini yapmaz. Bunun yerine O, tüm evrenin efendisi olan, insan faaliyetlerinden oldukça uzak, her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten Tanrı’dır. Ayrıntılara saplantılı bağlılığı ve Tanrı ile kişisel bağlantı eksikliğiyle P, manevi değere daha az; uygulamalı ayrıntılara ise aşırı şekilde vurgu yapılmasına iyi bir örnektir.

Çoğu kez Tevrat’taki ayrı katmanların kendi inancımdaki dönüşümü yansıttığını hissediyorum. Tanrı ve din hakkındaki farklı görüşler, Tanrı ve Tevrat’ı anlama yolculuğumun farklı aşamalarını yansıtıyor. Ancak benim durumumda, sıralama Wellhausen’in açıklamasının tersiydi. Bizden tüm taleplerine sadık olmamızı bekleyen devasa, güçlü bir Tanrı olan P’nin Tanrısı

ile büyüdüm... ve O'nun *pek çok* talebi var. Şimdi ise, seven ve sevilmek isteyen, bize öfkelenen ama affeden ve unutan merhametli bir Tanrı olan J'nin Tanrı'sını benimsedim. Bu Tanrı her şeyi bilen değildir ve bazen hata yapar ve yaptıklarından pişmanlık duyar. Bu aynı zamanda benimsediğim Tanrı, içimdeki Tanrı'nın görüntüsüdür.